

Marcin Migdał

Klasyczna i najnowsza argumentacja w sporze o karę śmierci. Studium prawnoporównawcze.

Podsumowanie

Najwyższy wymiar kary nadal stanowi żywo dyskutowany dylemat moralny, związany z funkcjonowaniem porządku prawnego oraz pytaniem o funkcje i cele sankcji karnych w ogóle.

Istnieje kilka zasadniczych przesłanek, które uzasadniają konieczność rozważań na temat kary śmierci. Po pierwsze, współczesna debata toczona między: abolicjonistami a retencjonistami, a ściślej ich umiarkowanymi wersjami. Najbardziej aktywne i mocne środowiska abolicjonistyczne stanowią obecnie organizacje międzynarodowe (Rada Europy) i pozarządowe (np. Amnesty International), prowadzące kampanię na rzecz całkowitego zniesienia kary śmierci. Umiarkowani abolicjoniści głoszą zdecydowane odstąpienie od kary głównej, ze względu na przyrodzoną i niezbywalną godność osoby ludzkiej, jednak – co należy podkreślić - nie wykluczają, że w przyszłości, której nie znamy, może dojść, jak w życiu każdej jednostki ludzkiej, do sytuacji obrony koniecznej, z moralną konsekwencją tzw. podwójnego skutku, tj. obrona własna i niezamierzone wcześniej zadanie śmierci napastnikowi. Z kolei retencjoniści radykalni powiązani mocniej z ruchami społeczno-politycznymi, traktują karę śmierci, jako rodzaj uprawnionej reakcji, odwetu społecznego i z funkcją odstraszenia w stosunku do wybranych najcięższych przestępstw. Retencjoniści umiarkowani nie traktują kary śmierci, jako odwetu, lecz rodzaj społecznej obrony tu i teraz, również powołując się na zasadę podwójnego skutku.

Na ożywienie sporu o karę śmierci wpłynęły w ostatnim czasie dwie decyzje władzy publicznej: ratyfikowanie przez Polskę Protokołu 13 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności dotyczących zniesienia kary śmierci we wszystkich okolicznościach (Dz. U. 2014 poz. 1155) oraz zmiana nauczania Kościoła Rzymsko-Katolickiego o karze śmierci, wyrażona w nowej redakcji n. 2267 Katechizmu Kościoła Katolickiego (List do biskupów ws. kary śmierci i nowej redakcji w/w numeru KKK, został podpisany przez Papieża Franciszka 28 czerwca 2018 r.). Należy zaznaczyć, iż uprzednie stanowisko kościoła katolickiego odnośnie akceptacji kary śmierci było odmienne.

Zgodnie z nowym brzmieniem kanonu 2267 „Kościół w świetle Ewangelii naucza, że kara śmierci jest niedopuszczalna, ponieważ jest zamachem na nienaruszalność i godność osoby, i z determinacją angażuje się na rzecz jej zniesienia na całym świecie.”

Warto zwrócić również uwagę na analizy socjologiczne, tzn. m.in. obserwowane

rozwarstwienie między elitami społecznymi, prowadzącym kampanię abolicjonistyczną, a samym społeczeństwem. Przywołać można badania, które ukazują, iż o ile elity władzy promują abolicjonizm, to społeczeństwo w kontekście brutalnych przestępstw, tak poszczególnych jednostek, jak i zorganizowanej przestępczości i aktów terroru, chce aby sprawcy byli bezwzględnie karani, a w niektórych przypadkach eliminowani ze społeczeństwa przez skazanie na karę śmierci.

W pracy przytaczane są reprezentatywne dane, z których wynika, iż nadal ponad 55% badanych członków społeczeństwa polskiego uważa stosowanie kary śmierci za zasadne.

Trudno zatem mówić o powszechnej zgodzie, co do stanowiska wobec kary śmierci. Zdaniem wielu kodeks karny jest zbyt zliberalizowany i istnieje konieczność jego zaostrzenia, a w ramach tego przywrócenia kary śmierci.

Także niektórzy przedstawiciele doktryny prawa karnego przekonują iż ewentualne przywrócenie kary śmierci nie byłoby sprzeczne z aksjologicznymi wartościami reprezentowanymi przez kodeks karny z 1997 r.

Z drugiej strony, podnoszone są argumenty, iż racjonalny ustawodawca kieruje się w swych działaniach określonym systemem wartości i wyznacza cele możliwe do osiągnięcia według tego systemu. Odejście od tego aksjomatu skutkuje nieracjonalnością działania ustawodawcy, który chcąc realizować na zapotrzebowanie społeczne cele niemożliwe do osiągnięcia w zakresie zwalczania przestępczości, wprowadza nadmiernie surowe sankcje karne, w tym karę śmierci, co w efekcie przynosi nieskuteczność normy prawnej i brak poszanowania dla prawa jako całości.

Punktem wyjścia opracowania był opis owego problemu ze względu na istotę i uzasadnienie kary śmierci w ujęciu historycznym.

Istotnym zadaniem było ukazanie podstaw aksjologicznych regulacji normatywnych oraz zasad funkcjonowania w praktyce kary śmierci w Polsce i na świecie na przestrzeni lat. Bez prześledzenia rozwoju podejścia do tej kary, nie możliwą byłaby dyskusja nad jej istotą na obecnym etapie rozwoju cywilizacyjnego. Należało przedstawić perspektywę aksjologiczną, opartą o standardy międzynarodowe, ze szczególnym uwzględnieniem ochrony praw człowieka, ochrony życia i zakazu tortur, oraz niehumanitarnego, okrutnego lub poniżającego traktowania lub karania, poprzez przedstawienie systemów ochrony takich organizacji światowych jak: ONZ, Rada Europy, Unia Europejska oraz wewnątrz krajowych zawartych przede wszystkim w Konstytucji RP.

Problemem badawczym była próba odpowiedzi, czy istotnie w kontekście doświadczeń cywilizacyjnych, procesu stopniowego humanizowania się prawa, celowym byłoby ponownie

wprowadzenie kary śmierci do polskiego systemu prawnego i czy ewentualna próba wprowadzenia kary śmierci do kodeksu karnego lub jakiegokolwiek innej ustawy jest możliwa, w kontekście aksjologii ustawy zasadniczej i umów międzynarodowych, ratyfikowanych przez państwo polskie. Nadto czy od strony dylematu etyczno-moralnego próba ta byłaby zgodna z systemem wartości i ocenami podzielanymi w tym zakresie przez społeczeństwo polskie.

Wobec wskazanego wyżej problemu badawczego, sformułowanego w wymiarze prawnym i moralnym, zająć można następujące stanowisko. Przyjmujemy, że w nowoczesnych systemach prawnych, opartych po II wojnie światowej na aksjologii zdecydowanego odchodzenia od kary śmierci oraz aksjologii szacunku dla ludzkiego życia i godności osoby ludzkiej, kara śmierci nie może być orzekana i wykonywana, a tym samym nie może być obecnie wprowadzana do systemu prawa penalnego. Teza ta wskazuje na przejście od abolicjonizmu umiarkowanego do abolicjonizmu absolutnego, tzn. takiego stanowiska, które zakłada stały rozwój cywilizacyjny i pogłębiającą się wrażliwość na wartości społecznie ważne, ze szczególnym statusem ludzkiej godności. Teza ta oznacza zarazem odejście od argumentacji, iż mogą w przyszłości pojawić się sytuacje społeczne, kiedy będziemy musieli jednak do najwyższego wymiaru kary powrócić. Założenia, analizy na poziomie historycznym, normatywnym i aksjologicznym wskazują, iż aktualnie przeważa argumentacja na rzecz abolicjonizmu absolutnego.

Niezależnie bowiem od argumentów przemawiających za zasadnością lub brakiem zasadności kary śmierci, realizacja koncepcji retencjonistycznej wydaje się na obecnym etapie rozwoju cywilizacyjnego niedopuszczalna. W Polsce chodzić będzie o umowy międzynarodowe, podpisane i ratyfikowane, oraz aksjologię polskiej ustawy zasadniczej.

Najważniejsze z ww. umów dotyczą kwestii regulujących ochronę praw człowieka, w tym traktujących o przyrodzonym i niezbywalnym prawie jakim jest godność człowieka, jak również regulujących i ochraniających prawo człowieka do życia i zakaz tortur. Najdalej idące umowy międzynarodowe znoszą karę śmierci wobec każdej osoby ludzkiej i zakazują jej wykonania wobec kogokolwiek. Wyłączają także możliwość uchylecia się państwa które je podpisały od jakiegokolwiek postanowienia dotyczącego kary śmierci w nich zawartych. Polska podpisała i ratyfikowała te umowy.